

Alena Schröder

Jonge vrouw in blauw
bij avondlicht

Vertaald uit het Duits door Lucienne Pruijs

SIGNATUUR

2021

1

Voordat haar grootmoeder door kon met doodgaan, moest Hannah de luxaflex nog doen.

Het was het deprimerende ritueel aan het eind van haar wekelijkse bezoek aan het bejaardentehuis: steeds weer de bevestiging dat ze in de ogen van haar grootmoeder inderdaad niet eens de simpelste dingen meteen goed kon doen en altijd een tweede of derde poging nodig had. Maar oké, ze kon haar ego opzijzetten. Niets makkelijker dan een oude, levensmoede vrouw in een verpleeghuis zich een paar momenten ver verheven boven iemand te laten voelen.

Evelyn zat in elkaar gezakt in haar leren fauteuil, die als het pantser van een schildpad haar kromme rug omhulde. Met groeiende frustratie keek ze naar haar kleindochter en gaf met uitgestoken wijsvinger aanwijzingen over de juiste stand van de zonwering.

‘Verder naar beneden! Dat is te ver! En nu schuin zetten. Schuiner! Kind, allemachtig!’

Hannah stond met het koord en de plastic stok te prutsen tot de oktoberzon, die door de witte plastic lamellen scheen, de kamer in een vaal licht hulde. In die grijzige schemer zou Evelyn de rest van de dag zitten luisteren naar het tikken van haar vele wandklokken of tv zitten kijken, wachtend op de dood, terwijl ze tegelijkertijd op vitaminesnoepjes sabbelde

en alle levensverlengende pillen en poeders innam die Hannah voor haar bij de apotheek had gehaald.

Als Hannah eerlijk was, dan was het dit samenspel van doodsverlangen en de wil om te overleven waardoor ze vasthield aan haar bezoeken bij haar oma. Het was een gevoel dat hen verbond. Met dat verschil dat Hannah de dagen voorbij liet gaan alsof ze de wereld door een matglazen ruit bekeek, terwijl Evelyn zich met haar vierennegentig jaar woedend, koppig en ontevreden aan het leven vastklampte, alsof het nog bij haar in het krijt stond.

Hannah ging altijd op dinsdag naar het uiterste westen van Berlijn, waar haar grootmoeder al een aantal jaar woonde. Dat was ook de dag waarop ze maar tot het begin van de middag in de bibliotheek hoefde te zijn om te doen alsof ze aan haar proefschrift zat te werken. De dag waarop ze na urenlang staren naar de lege pagina van het document getiteld 'Diss_versie1.doc' haar tas kon pakken en met een duidelijk doel voor ogen de bibliotheek kon verlaten.

Ze stak de Potsdamer Platz over, reed met de metro naar de Theodor-Heuss-Platz, ging daar naar de apotheek direct naast de bloemenwinkel, kocht Doppelherz-gezondheidsdrank, foliumzuurtabletten, vitaminesnoepjes en ginsengcapsules, en nam de bus via de Heerstraße naar de rand van de stad: het was het vaste verloop van deze bezoeken.

Het verzorgingstehuis keek aan de voorkant uit op de Havel en aan de achterkant op het oorlogskerkhof. Er werd veel energie in gestoken om het niet als een bejaardentehuis, maar meer als een rustiek hotel te laten ogen. De ingang van het drie verdiepingen tellende gebouw was voorzien van een glazen luifel, waaronder bloemarrangementen en decoratieve spullen konden worden uitgesteld, die wisselden al naarge-

lang het seizoen. Nu in oktober lag er een tiental sierpompoe-
nen naast een oude melkkan. Hannah groette de pianist, die
aan een vleugel in de foyer altijd dezelfde Richard Clayder-
man-medley zat te spelen. Op het oude instrument was ook
een lading sierpompoenen neergelegd. Ze glimlachte naar de
twee oudere dames die naar het gepingel luisterden en pakte
een folder van de receptiebalie met de wekelijkse activiteiten
en evenementen die het verzorgingstehuis moesten onder-
scheidten van een regulier verpleeghuis voor ouderen: piano-
concerten en wetenschappelijke lezingen in de eigen aula,
koorrepitities onder leiding van een gepensioneerde Dom-
cantor, aquarelcursussen, leeskringen en aquarobics in het
therapiebad.

Evelyn deed nergens aan mee, vanuit een soort koppigheid,
zoals ze ook een beetje eigenwijs was als ze ondanks haar wel-
vaart de verwarming niet aanzette. Meedoen aan een van die
aangeboden activiteiten zou voor Evelyn voelen als capitule-
ren, als een goedkope afleiding van haar moeizame bestaan.
Het enige wat voor haar het bedrag rechtvaardigde dat ze
maandelijks betaalde voor haar kamer in het verzorgingste-
huis, was dat het eten enigszins te pruimen was en dat op het
bordje naast de deur DR. BOROWSKI stond.

Hannah nam de lift naar de tweede verdieping, in haar neus
de geur van urine, ontsmettingsmiddelen en kantinemaaltij-
den. Gek, dacht ze, dat je in een bejaardentehuis met een paar
landelijke accessoires en hoogwaardig meubilair veel dingen
kon verdoezelen, maar niet die afschuwelijke instellingsgeur.
Ze liep over de gang naar de laatste deur, belde aan en luister-
de hoe haar grootmoeder kreunend en met behulp van haar
wandelstok uit haar fauteuil overeind kwam om de deur open
te doen.

‘Je bent laat!’ zei Evelyn ter begroeting, op de vinnige manier die ze met de jaren had geperfectioneerd, alleen om de aandacht af te leiden van haar ogen, die iets anders zeiden.

Hannah wist dat haar grootmoeder dagenlang op deze bezoekjes teerde, er reikhalzend naar uitkeek en ervan genoot, ook al probeerde ze te doen alsof ze haar kleindochter de genade van een audiëntie verleende. Ze kuste Evelyn op de wang, gaf haar een arm en bracht haar langzaam terug naar haar fauteuil. Ze zette de oogst van de apotheek op de salontafel, trok haar jas uit en ging tegenover Evelyn zitten voor het wekelijkse praatje.

‘Het is genoeg, lieve kind, ik wil niet meer. Ik weet niet waarom die ellende hier nog zo lang duurt. Ik ben het allemaal zat. Ik kijk ook geen journaal meer. Alleen maar flauwekul.’

Hannah schonk haar grootmoeder een glimlach die begrip en vertrouwen moest uitstralen. Ze was een beetje ontroerd omdat Evelyn zich duidelijk had opgedoft voor haar bezoek. De thuiskeeper had haar dunne, witte haar in model geföhnd en met haarspray gefixeerd, dat had Hannah al bij de begroeting geroken. En de verzorgsters hadden Evelyn ’s morgens een van haar koraalkleurige blouses aangetrokken die Hannah een keer bij het KaDeWe voor haar had gekocht. Rondom de gouden ginkgobladbrosche bevond zich een sterrenbeeld van jusspetters en Hannah moest stilletjes lachen bij de gedachte dat een van de jonge mannen – die in het kader van hun ‘vrijwillig maatschappelijke jaar’ in het bejaardentehuis hielpen, ‘omdat oude mensen héél interessant zijn,’ – bij het middageten misschien had geprobeerd het servet niet op haar grootmoeders schoot te leggen, maar om haar nek te knopen, en hoe Evelyn die jonge man dan een van haar dodelijke blik-

ken had toegeworpen, want iemand zoals zij deed je geen slabbetje voor zoals bij een baby.

‘Er is een nieuwe verzorger aangenomen, een enorme klets-majoor, je wilt het niet weten. Alsof ik iemand nodig heb om met me te praten. Ze moeten me hier gewoon in alle rust laten doodgaan, waar betaal ik ze anders voor? Waarom heb je niet van die foliumzuurtabletten meegenomen waar meteen ook vitamine B12 in zit? Ze hadden toch altijd van die twee-in-een-tabletten?’

‘Die waren op, oma. Ik heb de activiteitenagenda meegenomen.’

‘Die hoef ik niet. Wat moet ik dan gaan doen? Knutselen en zingen zoals op de kleuterschool, met alleen maar oude mensen? Die zie ik al genoeg bij het eten. Is je proefschrift nu eindelijk af?’

‘Ik ben ermee bezig, oma, dat duurt nog even.’

Evelyn had een tijdje geleden naar het onderwerp van Hannahs dissertatie gevraagd en Hannah had het met tegenzin verteld: ‘Transcendentie en utopie in het vroege werk van Georg Distelkamp’. Evelyn had zachtjes gesnoven, het onderwerp leek haar onbenullig, net als het hele voornemen. Een niet-medische doctorstitel waarvoor je jarenlang in bibliotheken en archieven moest rondhangen, was in haar ogen volkomen zinloos. En stiekem gaf Hannah haar gelijk, de hele onderneming was onbenullig en zinloos, maar het was beter dan niets. En het was de makkelijkste manier om deel te blijven uitmaken van het leven van haar promotor, met wie ze een keer het bed had gedeeld en met wie ze dat zo weer zou doen.

Evelyns geklaag, haar inspectie van de meegebrachte apothekerspullen en de korte vraag naar haar proefschrift waren

afgehandeld. Daarna moest Hannah de vijf over de kamer verspreide klokken opwinden, vervolgens het rijtje orchideeën op de vensterbank water geven en dan volgde ten slotte de grote finale, haar ultieme tegenstander: de luxaflex.

En dan was Hannahs bezoek eigenlijk afgelopen, normaal gesproken zou ze met een korte omhelzing afscheid van haar grootmoeder nemen en met een mengeling van opluchting en beklemming de kamerdeur achter zich dichttrekken, maar haar blik viel op het lage glazen tafeltje naast Evelyne's fauteuil. Daar lag zoals altijd de tv-gids. Maar uit het blad stak als een bladwijzer een brief met buitenlands aandoende postzegels en een poststempel met Hebreeuwse letters.

‘Oma, van wie hebt u post uit Israël gekregen?’

‘Van niemand.’

‘Hoezo, niemand? Hebt u de brief niet gelezen?’

‘Jawel.’

‘Ja, en? Wat staat erin?’

‘Ouwe koeien.’

‘Wat voor ouwe koeien?’

‘Ik wil er niets mee te maken hebben.’

‘Waarom niet?’

‘Wil je de tv voor me aanzetten?’

‘Oma, wat voor ouwe koeien?’

Evelyn keek Hannah even strak aan, onderzoekend, nadenkend, vermoeid. Ze had die brief gewoon moeten weggoien, nu was het te laat. Hannah zou sowieso niet loslaten, dus dan moest zij zich maar gaan bezighouden met al die oude toestanden. Die puinberg van herinneringen die ze tijdens haar lange leven zo zorgvuldig had beplant, net zoals de Berlijnse regering had gedaan met de Teufelsberg, de vuilnishoop van puin uit de Tweede Wereldoorlog, waarvan ze de top met de

witte koepels van het oude Amerikaanse af luisterstation op heldere dagen vanuit haar raam kon zien.

‘De tv, lieve kind.’

Hannah begreep de ruil. Ze drukte op het afgesloten aanknopje van de afstandsbediening en zapte naar een documentaire over de babydieren die in het voorjaar waren geboren in de twee Berlijnse dierentuinen.

‘Tot volgende week. Niet doodgaan voor die tijd, alstublieft!’ fluisterde ze Evelyn in haar oor, toen ze de afstandsbediening op haar schoot legde en als tegenprestatie de brief pakte. Onaangedaan staa rde Evelyn naar de bewegende beelden van ijsbeerbaby’s en zebraveulens op haar flatscreen en toen Hannah wegliep, zette ze het geluid harder zodat ze niet hoefde te horen hoe haar kleindochter de deur achter zich dichtdeed.

2

Warnemünde, 1922

Een septembermiddag van meedogenloze schoonheid, de lucht blauw, de zee olieachtig deinend en de meeuwen een honend koor.

Aflandige wind, dacht Senta. Mijn verdiende loon.

Ze had net voor de tweede keer overgegeven in een zandkuiltje in de schaduw van haar strandstoel, en zolang de wind niet draaide, zou in plaats van zilte zeelucht voorlopig de zuri-geur van haar misère haar neus binnendringen.

Ulrich had het natuurlijk alleen maar goed met haar voor gehad toen hij aan de strandpromenade van Warnemünde een van die vreselijke rieten korfstoelen voor haar had gehoord, waar geen mens fatsoenlijk in kon zitten. Ze had flauwtjes geprotesteerd, maar hij had dat op zijn galante manier afgedaan, alsof ze niet had gezegd wat ze wilde, maar slechts bescheiden zijn royale aanbod wilde afwimpelen. Een dame, een zwangere nog wel, en bovendien zijn verloofde, hoorde niet op de grond te zitten of zelfs te liggen, die moest rechtop zitten met haar nazomerjurk – die haar buik verdoezelde – netjes om zich heen gedrapeerd en genieten van de gezonde zeelucht. In een korfstoel. Zo'n goede man was hij namelijk, bedachtzaam en onbaatzuchtig. Een uitstekende vangst.

Wat een geluk had ze, dacht Senta mat.

Maar wat was ze ongelukkig.

Gewoon liggen, dat zou het fijnst zijn. Ver weg van de strandstoel en veel dichterbij het water, zonder deken, plat op haar buik. Eén oor in de wind en het andere in het warme zand gedrukt, luisterend naar het knarsen van de korreltjes, en haar tenen ingraven tot daar waar de zon het zand niet meer opwarmt. Zoals vroeger met Lotte. Toen er nog geen dag, laat staan een stranduitje was geweest zonder haar beste vriendin. Toen hun levens en hun gedachten nog zo verweven waren dat ze zich geen dag zonder elkaar konden voorstellen. In hun jeugd op de onverharde weg aan de rand van Rostock, niet ver van de werven, daar waar de grote bakstenen huurkazernes ophielden en de lage huizen van de buitenwijken begonnen, waren zij de twee kinderen zonder vader geweest: Senta's vader was aan de griep overleden, die van Lotte tijdens het vissen verdronken. En ze waren de enige twee meisjes met zwart haar geweest, de twee 'zwarten' tussen een horde kinderen met noordse blonde kopjes.

'Jullie stammen van dezelfde zigeuner!' had de oude Strihlow hen eens nageschreeuwd toen hij ze betrapte bij het pikken van rode bessen uit zijn tuin. En meer nog dan woede of schaamte hadden ze na die snauw een tintelende blijdschap gevoeld bij het idee dat de oude Strihlow gelijk kon hebben en ze echt zussen waren.

En nu had Lotte die ochtend de trein naar Berlijn genomen. Alleen. Ze had een kleine reistas, haar typemachinekoffer en haar spaargeld bij zich en in haar hoofd het adres van een dame op leeftijd, die ergens in de buurt van het Hallesches Tor een kamer verhuurde.

Ze zou als eerste haar haar laten afknippen, had ze bij het

afscheid tegen Senta gezegd. En ze had beloofd heel vaak te schrijven. En er op zijn laatst over een paar weken bij de trouwerij weer te zijn, mocht ze dan genoeg voor het treinkaartje hebben verdiend.

Senta was niet meegegaan naar het station, ze voelde zich te beroerd en gruwde van het idee dat ze Lotte in de trein zou zien wegrijden, terwijl ze daar eigenlijk samen met haar had willen zitten. In plaats daarvan had Ulrich haar in zijn open Adler mee naar Warnemünde genomen, waar hij met een oude jachtvlieger-kameraad op het strand had afgesproken. De rit en de frisse lucht zouden haar goeddoen, had hij gezegd, en vooral zijn zoon. Want dat het kind in Senta's buik een zoon zou worden, daarover bestond bij hem geen twijfel. Iemand als hij, een toppiloot en oorlogsheld, drager van het IJzeren Kruis en lid van de *Ordre pour le Mérite*, een patriot en afstammeling van een trots Pruisisch jonkergeslacht, iemand als hij verwekte zonen. En dat Senta nu al weken misselijk was, was een duidelijk teken dat er in haar achttienjarige lichaam een krachtige jongen groeide. Zo had zijn zus het hem uitgelegd en zij kon het weten.

Alleen al de rit over de hobbelweg naar de kust was voor Senta een bezoek geweest. Het geschommel en de kenmerkende benzinegeur waar ze altijd zo van hield, verergerden nu haar misselijkheid. Ze moesten twee keer stoppen zodat haar maag tot rust kon komen. Ulrich, die anders heel zeker reed, leek nerveus en gemaakt vrolijk en liet de versnellingsbak kraken alsof hij de motor wilde straffen voor de gespannen sfeer die tussen hen hing. Terwijl deze autoritjes tot voor kort nog hun grootste gezamenlijke pleziertje waren geweest. Senta had van de snelheid genoten, de wind, de buitenbochten, met haar ogen op de blonde, zelfverzekerde man aan haar zijde

gericht. 'Je had me eens moeten zien vliegen, kleintje!' had hij tegen haar gezegd, toen hij haar blik opmerkte.

En dat had ze leuk gevonden.

Kleintje.

Terwijl ze nooit klein was geweest, maar altijd de grootste. De oudste van vijf zusjes, altijd een kop groter dan haar klasgenoten, de 'lange lijs' met de hoge jukbeenderen, die 'zwarte'.

Niets aan Senta was klein en popperig of erg meisjesachtig en ze had zich aangewend altijd een beetje krom te lopen, haar schouders te laten hangen en haar hoofd in te trekken, zodat het niet zo opviel. 'Rechttop lopen!' was een zin die haar moeder haar dagelijks bij het afscheid nariiep. Soms lukte dat haar, wanneer ze zich het leven voorstelde dat ze ooit wilde leiden. Als ze met school klaar was en met Lotte naar Berlijn zou gaan. Om geld te verdienen en niet meer stiekem achter het kippenhok te hoeven roken zodat haar zusjes het niet zagen. Nee, in de grote stad zouden ze met grote gebaren roken en iedereen mocht het zien. Ze stelde zich voor hoe Lotte en zij met kort zwart haar en in een van die broekpakken die ze in de krant had gezien, in koffiehuisen en salons zouden zitten. Ze zouden de shimmy leren dansen en alle dingen doen waarvoor de mensen in Rostock hun neus optrokken. In Berlijn zouden ze niet meer die 'zwarten' zijn, maar twee jonge vrouwen met een geheimzinnige, duistere uitstraling, ze zouden over kunst en politiek praten en op zonnige dagen over de Kurfürstendamm flaneren of een paardenrace bezoeken. Ze zouden een tijdje als secretaresse werken; hun moeders hadden lang gespaard om voor hen een typemachine te kopen waarop ze zichzelf hadden leren typen. Maar op een dag zouden ze schrijfster zijn. Of actrice. Of allebei. En terwijl Senta wegdroomde over haar toekomstige ik, strekte haar

lichaam zich, ging haar kin omhoog en nam ze soms, zonder het te merken, een trekje van een denkbeeldige sigaret, haar arm precies in de juiste hoek, haar vingers een beetje uit elkaar, haar blik theatraal in de verte starend. Als op een foto.

Ongeveer zo moest het geweest zijn toen Ulrich Senta voor het eerst zag, op een moment dat ze diep in gedachten was na twee of drie glaasjes advocaat, op het nieuwjaarsfeest in de feestzaal van de marine. Twee medeleerlingen met familie bij de marine hadden Senta en Lotte meegenomen en hun moeders hadden maar zwakjes geprotesteerd, meer uit principe dan uit overtuiging, want het was oud en nieuw en waarom zouden de twee meisjes geen plezier mogen maken? En bovendien waren ze in goed gezelschap. Ze hadden zich mooi uitgedost, elkaars haar opgestoken en te veel rouge opgedaan. Hun twee begeleiders hadden ze snel afgeschud – die wilden zich toch liever bedrinken – en ze luisterden naar de band die schlagers speelde en volgens zeggen ook jazz, misschien later op de avond.

Ze hadden al een hele tijd de sneue versierpogingen van een dronken jongen in matrozenuniform genegeerd, toen Ulrich op zijn ietwat hoogdravende, militaire en mannelijke manier, brede borst, kin omhoog, op hen afstapte en vroeg 'of de dames lastiggevalen werden'. Hij wachtte het antwoord niet eens af, maar dudde de kerel die Lotte en Senta had verveeld met verzonnen avonturen uit de oorlog, waarvoor hij veel te jong was, gewoon opzij. Ulrich daarentegen, dat was snel duidelijk, wist wat oorlog was. En niet alleen dat. Hij was een oorlogsheld wiens fantastische daden voor het vaderland de pijn van de nederlaag verzachtten. Algauw liep de groep jonge mannen en vrouwen die zich al eerder om hem heen had geschaard achter hem aan door de zaal. Senta en Lotte werden

ook in hun kring opgenomen en Ulrich werd luidkeels opgedragen om nog eens te vertellen hoe het destijds was geweest, bij de luchtmacht, bij het Richthofen-eskader, bij de grote luchtgevechten boven Vlaanderen. Slechts één keer wimpelde hij het kort en bescheiden af, hij wilde ‘de dames niet vervelen’, luid gelach, heel grappig, want wie zou het kunnen vervelen, als een luchtheld, een strijdmakker van de ‘Rode Baron’ Richthofen, over zijn overwinningen vertelde, over zijn meer dan dertig neergehaalde vliegtuigen en hoe hij nog als een van de laatsten uit handen van de keizer de ‘pour le merite’ had gekregen.

En dus vertelde Ulrich over het vliegen, over de ijzige wind in zijn gezicht, over het tolleren en daarna weer onder controle krijgen van het toestel, over de spanning als in een luchtgevecht het krakende geratel van het vijandige mitrailleurvuur achter je klonk en over de euforie van het neerhalen, als je die ellendige Engelsman of fransoos eindelijk voor je in het vizier had, één hand aan de stuurknuppel, de andere aan de mitrailleur van je Fokker, het gedreun van de motor als het vijandige toestel afgleed, vlam vatte en onder je in het niets verdween, de opluchting wanneer je als eskaderleider al je mannen weer ongedeerd op de grond had gebracht. ‘Een toast op onze dappere Duitse soldaten,’ riep een van de toehoorders en iedereen hief het glas.

Lotte rolde een paar keer onopvallend met haar ogen en probeerde Senta weg te trekken, want ze had geen zin in soldatenverhalen. Maar Senta negeerde haar, ze had zich laten meeslepen door de likeur en Ulrichs kitscherige vliegeniersverhalen over de zonsondergang boven de wolken, de sterren en de lichten van de steden tijdens nachtelijke vluchten, en daarna ging ze met hem dansen en Senta genoot van de blik-

ken van de andere meisjes. Waarom zij? Waarom mocht juist zij met de luchtheld dansen? Senta had haar rug gerecht, zoals haar moeder haar had ingeprent, met haar schouders naar achteren en haar hoofd omhoog, terwijl ze zich door Ulrich wat stijfjes over de parketvloer liet leiden.

Pas toen vlak voor middernacht iedereen naar buiten ging om naar het vuurwerk te kijken, merkte Senta dat Lotte weg was. En achteraf schaamde ze zich dat het haar op dat moment niets kon schelen. Ze stond per slot van rekening naast de meest begeerde man van de avond, zij, die ‘zwarte’, en hij sloeg zijn arm om haar heen en verwelkomde samen met haar het jaar 1922 en bood vervolgens aan haar met de auto thuis te brengen.

‘Dat kunnen we weleens vaker doen, kleintje,’ zei hij bij het afscheid en zij zei ‘graag’ en zo was het ook gegaan.

Ulrich haalde haar daarna vaker op in zijn groene Adler met roodleren bekleding, reuze chic en altijd glimmend gepoetst. Hij was na de oorlog in dienst getreden bij een autohandel in Rostock en het was duidelijk dat voor een piloot alleen het merk met de naam van een roofvogel in aanmerking kwam, want als verkoper moest je je kunnen identificeren met je koopwaar.

Ze maakten lange autoritten langs de zee en zoenden elkaar in de duinen en Senta vergat Berlijn, Lotte en hun plannen, en vond het een prima idee om voor iemand als Ulrich het ‘kleintje’ te zijn. Aanvankelijk vroeg Lotte als ze elkaar zagen nog wel hoe het met haar ‘luchtheld’ ging, maar de spottende ondertoon beviel Senta niet en ze verweet Lotte dat ze alleen maar jaloers was en daarna ging Lotte haar uit de weg. Dat vond Senta best, want ze had geen zin om alles te moeten uitleggen en zich schuldig te voelen, ze wilde ervan genieten hoe

iedereen elke keer grote ogen opzette als Ulrich met zijn auto voor haar huis stopte en de buurvrouwen de hoofden bijeenstaken en zich vast afvroegen wat die luitenant-piloot in die lange, magere staak zag.

En weer maakten ze een uitstapje naar zee, op een van de eerste echt warme voorjaarsdagen en ze vroeg hem waarom hij zich, destijds in de oorlog, uitgerekend voor de luchtmacht had aangemeld. Ulrichs blik veranderde, hij schraapte een paar keer zijn keel, alsof de woorden zich in zijn borst vastklemden en niet naar buiten wilden. Maar toen vertelde hij toch, over de eerste maanden aan het front. Hoe ze hem eerst niet hadden gewild bij de landmacht omdat hij met zijn zestien jaar eigenlijk nog te jong was om voor het vaderland te vechten. Hoe zijn vader bij de hoogste baas had geregeld dat ze hem toch aannamen. Hoe hij als veldartillerist in de modder had gelegen, doorweekt, zijn voeten open en ontstoken van het marcheren. Hoe de ratten overal hadden geknaagd aan de doden die op het veld lagen en niet waren begraven en hoe hij 's nachts bij het wachtlopen een keer een verwilderde hond had gezien die in zijn bek een arm droeg met een zegelring nog om de vinger. En hoe hij toen bij zichzelf had gedacht: hopelijk verslikt die arme hond zich niet in die ring. En hoe om hem heen de jonge mannen in het mitrailleurvuur om hun moeder riepen en ongelovig naar hun opengereten buik staarden en hun darmen vasthielden, en hoe hij niets anders wilde dan eindelijk weg te kunnen uit al die ellende, de regen en de slachtpartij, het liefst naar boven, de lucht in, zo ver mogelijk bij die modderige, bloedige, stinkende chaos vandaan.

En toen deed zich een gelegenheid voor: een welwillende officier die zijn vader kende, deed een goed woordje voor hem

bij de luchtmacht, en zo was hij ten slotte een luchtheld geworden met hoge onderscheidingen, terwijl hij zich zelf een lafaard voelde.

‘Degenen die daarbeneden in de modder crepeerden, dat waren helden, kleintje. Ik vloog er gewoon overheen en als ik neergehaald zou zijn, dan was het snel voorbij geweest en hadden ze me met militaire eer begraven en niet zomaar ergens onder de grond gestopt.’ Toen was zijn stem gebroken en hij had er met moeite een snik uitgeperst. Senta had zich in zijn armen geworpen en hem vastgehouden. O, wat had ze zichzelf naderhand veracht voor die opwelling, voor de kleffe, valse ontroering waardoor ze was gegrepen omdat die ogenschijnlijk zo sterke man zijn hart bij haar luchtte en mannen-tranen in haar nek hilde, door haar getroost wilde worden en uiteindelijk zijn handen doelgericht onder haar zomerjurk schoof. Ze hadden zich in het duinzand laten vallen en onhandig aan hun kleren getrokken. Alles werd warm en zacht en toen strak, heet en benauwend, Senta staaarde naar de halmen van het helmgras boven haar om niet in Ulrichs betraande, ingespannen gezicht te hoeven kijken en ze vroeg zich af of dit het nu was, dit, waar iedereen zoveel ophef over maakte en dat niet erg overweldigend aanvoelde voor iets wat zo schandalig en verboden was.

Nadat ze die avond de voordeur had opengedaan, kreeg Senta van haar moeder de allereerste klap van haar leven. Zo hard dat er korreltjes Oostzeezand uit haar verwarde haar-knot op de houten vloer dwarrelden en Senta vroeg zich af wat het was waardoor haar moeder haar gezicht kon lezen alsof het een schriftelijke bekentenis was.

Toen Senta niet ongesteld werd en het haar langzaam begon te dagen wat dat betekende, hilde ze samen met Lotte achter

de composthoop. Dom, dom, dom was ze geweest en nu was het te laat. Lotte had over drankjes gehoord die je kon brouwen zodat het kind wegging, wonderolie, schuurpoeder en munt, maar in de juiste verhouding, dat was belangrijk, anders vergiftigde je jezelf. Ze kende ook een engeltjesmaakster, maar die vroeg veel geld en uiteindelijk bloedde je alsnog dood. Dat was het niet waard. Ze zou het Ulrich moeten vertellen en wie weet trouwde hij wel met haar. Alleen van Berlijn zou niets meer komen. Lotte zou in haar eentje naar Berlijn moeten gaan.

Toen Senta Ulrich vertelde dat ze zwanger was, draaide hij zich zonder iets te zeggen om en liep weg. Hij liet haar staan, midden op de Doberaner Platz, waar ze samen hadden gewandeld, en het had haar niet verrast. Dan zou ze gewoon niet zijn 'kleintje' zijn en hoewel de situatie een grote mate van wanhoop rechtvaardigde, voelde ze er niet veel bij. Ze voelde ook geen opluchting toen drie dagen later de groene Adler met de roodleren bekleding voor haar deur stopte en Ulrich uitstapte, heel serieus, in pak, om bij Senta's moeder zijn opwachting te maken en om Senta's hand te vragen.

'Nou, als mijn dochter dat wil,' zei Senta's moeder. Ulrich antwoordde: 'Dat wil ze!' en Senta knikte zwijgend. Natuurlijk wilde ze, ze had nauwelijks een keus nu met een kind in haar buik, waarover ze haar moeder niets had hoeven vertellen. Die had al begrepen hoe de vork in de steel zat en het onbewogen geaccepteerd. Ze had vijf dochters in haar eentje grootgebracht, met haar kleine weduwenpensioen en verschillende baantjes, en ze had hen met haar talent voor beursspeculatie allemaal nog redelijk door de inflatiejaren heen gekregen, dan maakte als het moest een vaderloos kind meer of minder ook niet meer uit.

‘Mijn arme, domme meisje,’ zei ze ’s avonds tegen Senta bij het slapengaan, terwijl ze haar over de wang streek. ‘Ben je dan niet op zijn minst heel erg verliefd?’

Maar dat wist Senta niet meer zo goed. Ze was verliefd op de blik die Ulrich haar schonk. Dat hij haar had gezien zoals een deel van haar wilde zijn, maar hoe ze eigenlijk helemaal niet was. Dat hij bij haar even het gevoel had gewekt dat ze kon kiezen tussen twee levens. Eentje met Lotte in Berlijn, vrij en alleen verantwoordelijk voor zichzelf. En een leven waarin ze slechts de bijrijder hoefde te zijn omdat de man aan haar zijde zich met alle gecompliceerde en moeilijke dingen zou bezighouden. Nu had ze geen keus meer en, erger nog, zou ze hem dankbaar moeten zijn. Voor altijd. Hij had beter kunnen krijgen, maar hij gedroeg zich fatsoenlijk en manmoedig, hij nam de verantwoordelijkheid voor zijn handelen en voegde zich in zijn lot. Wat een geluk had ze. Meer dan ze verdiende. En iedereen kon het zien. Zij, die ‘zwarte’, had een oorlogsheld aan de haak geslagen. Een die al zijn ledematen nog had en geen vreselijke oorlogsverwondingen had opgelopen en die haar hier decoratief in een strandstoel had neergezet, zodat ze goed zicht had op hem en zijn kameraad. Twee mannen die vooraan bij het water steentjes naar de meeuwen gooiden en als twee kinderen zaten te dollen.

De wind draaide eindelijk en kwam van voren. Senta sloot haar ogen, proefde het milde zout van de Oostzee en dacht aan Lotte, die allang in Berlijn moest zijn aangekomen. Lotte, die weldra in de drukte van de grote stad zou verdwijnen en zou opgaan in die geheimzinnige nieuwe wereld. Die zich op haar werk kon storten en zeker niet naar haar bruiloft zou komen, die al over drie weken zou plaatsvinden voordat haar buik niet meer te verhullen was. Lotte zou haar binnenkort

zijn vergeten en ze zouden twee verschillende levens leiden en niemand zou begrijpen hoe erg Senta dat van Lotte benijdde.

Het kind in haar buik voelde als een goudvisje dat links en rechts tegen zijn kom stootte. Senta ademde de zeelucht diep haar longen in en vocht tegen een volgende golf van misselijkheid en verdriet.

‘Wat trek je voor gezicht, kleintje?’ hoorde ze Ulrich vragen, die vrolijk en buiten adem op haar kwam toelopen, op blote voeten en zijn broek tot zijn knieën omgeslagen. ‘Is het vanwege je jurk? Maak je je zorgen om je trouwjurk? Het komt allemaal op tijd af, breek daar je kleine hoofdje maar niet over. Kom, we gaan naar huis.’